PAKRETUONĖS (ŠVENČIONIŲ RAJ.) I GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI 1977 METAIS

Algirdas Girininkas

1977 m. prie vieno didesnių Lietuvos ežerų - Kretuono - buvo aptikti 3 akmens amžiaus paminklai. Vienas jų - Pakretuonės I gyvenvietė. Ji yra 1 km šiauriau Pakretuonės kaimo, miške, prie Kretuono ežero V kranto, kairiame Kretuonos upelio krante ant I terasos.

Istorijos institutas ištyrė dalį šios gyvenvietės (412 m^2). Tyrinėto ploto paviršiuje buvo miškožemis - po juo vietomis išsiskyrė pilkšvas smėlio sluoksnis, kuriame aptikta virvelinės keramikos ir titnaginių dirbinių, žemiau pastebėtas nuo 2 iki 10 cm (ne visur vienodai) šviesaus smėlio tarpsluoksnis, o dar giliau rusvo smėlio sluoksnis (10-27 cm storio), kuriame rasta ankstyvo neolito keramikos ir titnaginių dirbinių. Tačiau didesnėje tyrinėto ploto dalyje virvelinės keramikos kultūros sluoksnis ir minėtas tarpsluoksnis yra susimaišę su ankstyvojo neolito sluoksniu.

Ištirtame plote aptikti 7 dideli židiniai. Du iš jų net 2 m skersmens, įrengti iškasus smėlyje duobes. Trijų iš jų vieta nepakito, pasikeitus kultūriniams sluoksniams. Nuo 2 iki 10 cm storio šviesesnio smėlio tarpsluoksnis rodė, kad židiniai tik kurį laiką buvo nenaudojami.

Tyrinėto ploto Š dalyje netoli vieno židinio aptiktos 7 kuolų žymės. Nuo 4 iki 8 cm skersmens kuolai buvo įkalti į kultūrinį sluoksnį ir sudarė vieną eilę, matyt, sienos dalį.

Didžiąją dalį radinių sudarė keramika - 886 nedidelės ankstyvo neolito puodų šukės ir 124 virvelinės.

Ankstyvojo neolito keramikos puodai smailiadugniai su profiliuotomis ir beveik tiesiomis sienelėmis. Jų molio masė lengva, joje gausu augalinių priemaišų. Pusė puodų šukių ornamentuotos įvairių formų duobutėmis, štampiniu ir tekstiliniu atspaudais. Yra ir klasikiniu šukiniu įspaudu puoštų puodų šukių, tačiau kitų šukinės-duobinės keramikos ornamentikos elementų neaptikta. Pažymėtina, kad su šukiniais ornamentais puoštų puodų molio masė ir forma yra ta pati, kaip ir kitų čia rastų ankstyvojo neolito puodų.

Virvelinės keramikos puodai gana vienodi. Jie visi profiliuotos taurės formos, plokščiais dugneliais. Molio masėje gausu grūsto granito. Pagrindinis ornamentas virvelinis - kelios horizontalių virvelių įspaudų eilutės ant kaklelio ir kaklelio vidinėje pusėje.

Ankstyvojo neolito laikotarpiui būdingi kūgio formos skaldytiniai ir titnaginiai darbo įrankiai: platūs gremžtukai, gramdukai, peiliai, nors jų (išlikusiuose nesumišusiuose kultūrinių sluoksnių plotuose) čia žymiai mažiau, negu virvelinės keramikos kultūros sluoksnyje. Iš viso Pakretuonės I gyvenvietėje aptikta 277 titnaginiai dirbiniai.

Šlifuotų akmeninių įrankių fragmentų (tarp jų kaplio) aptikta virvelinės keramikos kultūros sluoksnyje, o žeberklų ašmenėlių ir akmeninių tinklų pasvarų - ankstyvojo neolito kultūriniame sluoksnyje.

Tiek ankstyvojo, tiek vėlyvojo neolito žmonės vertėsi žvejyba ir medžiokle. Ypač daug kaulų (jų iš smėlio išimti nebegalima - lieka tik kaulo formos dėmė).

Visas Pakretuonės I gyvenvietės dirbinių komplekasas yra artimas Jaros I gyvenvietės inventoriui. Tolesni šios gyvenvie-

tės tyrinėjimai įgalintų atsekti ankstyvojo ir vėlyvojo neolito kultūrų sąveiką.

TYRINĖJIMAI PRIE ŽEIMENIO EŽERO IR ŽEIMENOS UPĖS

Algirdas Girininkas

1977 m. vasarą žvalgomųjų ekspedicijų metu buvo aptikta keletas akmens amžiaus gyvenviečių.

Žeimenio I gyvenvietė yra Švenčionių raj., Reškutėnų apyl., 3 km į ŠV nuo Pakretuonės kaimo, prie Kretuonos upelio žiočių. Dešinėje upelio pusėje, apie 300 m į Š nuo malūno, ant II viršsalpinės Žeimenio ežero terasos, miške, aptikta ankstyvojo neolito gyvenvietė. 1977 m. čia buvo ištirtas 16 m^2 plotas.

Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis buvo beveik paviršiuje, tuoj po miškožemiu. Jį sudarė rusvos spalvos 3-5 cm storio smėlis. Jame pastebėta daug smulkių anglių. Tyrinėtame plote aptikta titnaginių dirbinėlių: peilis, gremžtukas, 2 gramdukai, 15 skelčių ir 30 nuoskalų. Be to, rasta rusvos spalvos keramikos (12 šukių). Puodų molio masė lengva, joje gausu augalinių priemaišų. Puodų šukės žymiai tvirtesnės už Pakretuonės I gyvenvietės ankstyvojo neolito puodų šukes. Jų paviršius brūkšniuotas, ant 1 puodo šukės pastebėtas negilių apskritų duobučių ornamento motyvas.

Žeimenio II gyvenvietė yra Ignalinos ir Švenčionių raj. riboje, Žeimenio ežero V pakrantėje, priešais Obelų ragą esančio pusiasalio PV pakraštyje. Smėlėtame pakrantės šlaite aptikta smulkių titnago nuoskalų ir skelčių (iš viso 57). Tie radiniai, matyt, yra iš I terasos pakraščio yrančio kultūrinio sluoksnio. Smėlyje aptikta nemažai smulkių puodų šukių. Šukės lengvos, su